

20023.05.14

Askersunds Kommun
Administrativa kontoret
Kommunstyrelsen
Kultur- och tekniknämnden

MEDBORGARFÖRSLAG

Angående brunnsfontänen i Torgparken

Förslag på åtgärder och önskemål om eventuell restaurering till ursprungligt skick.

Historia

Inför firandet av Askersunds stads 300-årsdag 1943, beslöt stadens styrande att en brunnsfontän skulle uppföras i Torgparken. Innan fontänen projekterades var det nära att man gav uppdraget till en utsocknes konstnär. Kritik riktades mot de styrande för deras tanke att gå förbi en av bygdens egna konstnärer, *Folke Dahlberg*. Den tillbakadragne och bohemiske Folke fick slutligen förtroendet att inkomma med förslag och snart presenterade han en funkisinspirerad brunnsfontän med åtta sidor av rödskimrande granit. Den dåvarande *Askersunds Tidning* skrev utförliga reportage och till och med gav ut en specialbilaga om Folke Dahlbergs arbete med brunnsfontänen. Denna bilaga gavs ut fredagen den 28 maj 1943, troligen med text av *Joel Haugard* som var tidningens redaktör och författare av flertalet lokalhistoriska böcker. Tidningens specialbilaga beskriver Folke Dahlbergs arbete, idéer och tankar på ett mycket intressant sätt. Bland annat om de styrandes förväntningar om att få ett majestätiskt monument i form av en brunnsfontän med historia, *"pyntat med gigantiska sjöjungfrur och delfiner av valars storlek"* uppfört lagom till kungabesöket den 13/6, 1943. De styrande längtade till denna dag då den gamla gjutjärnsfontänen som då fanns i parken skulle ersättas av en värdigare installation där man kunde *"dricka brunn"*. (Undrar var den fontänen tog vägen? Dess markfundament påträffades i samband med det senaste ombygget av Torgparken för inte så länge sedan.) *"Varken stadens historia eller storlek motiverar en dylik, men väl en brunn med enkla, strama linjer och sparsam skulptural utsmyckning"*, skrev Folke Dahlberg.

Folke Dahlberg fick slita hårt med att få alla reliefbilder, brunnen och andra detaljer färdiga i tid inför invigningen. In i det sista var stadens styrande inte överens om hur många vattenstrålar som skulle skjuta upp från fontänens mörka vattenyta. Själv föreslog Folke Dahlberg fyra strålar, representerande de fyra väderstrecken. Även antalet parksoffor och var dessa skulle placeras, vållade debatt i stadsfullmäktige.

Folke Dahlberg hade ett eget förhållande till Vätterns vatten. En stor respekt för den mäktiga sjö som betytt så mycket för Askersunds stad under så lång tid. Han förklarade varför brunnen botten och sidor skulle vara mörkt gröna. Han menade att den mörka vattenspegeln påminner om djupen och det mystiska som finns där

ner. Fontänens vattendroppar får uppleva tyngdlöshet i sin kortlivade gestaltning, och sedan oundvikligen landa inom brunnens territorium. Den mörka vattenspegeln ska kunna upplevas en blåsig, mörk höstdag runt klockan tolv. En påminnelse om Vätterns vresighet och brutalitet som ofta var verklighet och vardag för fiskare och andra sjöfarare.

Invigningen 1943

Fontänen invigdes i närvaro av *prins Eugén och prins Gustav Adolf, sedermera kung Gustav VI Adolf*. Folke Dahlberg var där tillsammans med andra inbjudna gäster och stadens invånare. Det finns bilder från evenemanget där Folke står tillsammans med kungligheterna. På en bild finns även krönikören *Björn Franzéns farfar John Franzén* med. Flera har ställt sig frågan om Folkes brunnsfontän fick något officiellt namn eller om han själv hade någon förklaring till namnlösheten. Han lär ha sagt att namn är betydelselösa. Det viktiga är att betraktaren själv bildar sig en uppfattning över vad han ser. Man ser ett konstverk i form av en brunn med fontän med sitt vattenspiel och åtta historiskt viktiga bilder runt om.

Reliefbildernas tillkomst har en speciell historia där Askersundsverkens ägare och ingenjörer spelade en stor roll. *John Franzén* hade generöst nog låtit gjuta skulpturerna och även ansvarat för all efterbearbetning som krävdes. Eftersom man inte kunde uppbringa ett lämpligt fontänmunstycke i landet, konstruerade Franzén ett dylikt och skänkte detta till staden. Det var ju krigstider!

"För allt detta oegennyttiga arbete och sin värdefulla gåva har han gjort sig väl förtjänt av stadens tack!" skriver *Joel Haugard* i Askersunds Tidning.

Folke Dahlbergs arbete innebar en hel del resor till olika hantverkare i trakten för att få inspiration till bilderna. Många var villiga att hjälpa till så att reliefbildernas detaljer stämmer med den tidsepok som skulle skildras.

"Genom fabrikschefen Folkessons i Kårberg tillmötesgående blev jag i tillfälle att besöka en spiksmed i Lerbäck, som ännu smidde spik för hand. Efter en bilresa på smala skogsvägar, där hjulen grävde ned sig i leran, så att vi fingo skära granris och lägga dem framför, kom vi vidare till smedjan. På en vägg hängde en gammal våg som förr användes att väga upp spiken med, och mittenfiguren på en relief håller just en sådan våg", berättar Folke Dahlberg för Askersunds Tidning. Alla reliefbilder har sin egen historia av krävande arbete och vanda inför resultatet. "Dessa reliefer kunde naturligtvis ha sett annorlunda ut, motivmässigt, tekniskt och konstnärligt sett. Smakriktningarna i en liten stad äro nästan lika många som innevånarna, och att tillfredställa dem alla är omöjligt", ansåg Folke Dahlberg.

Det bör påminnas om att konstverket finansierades genom insamlingar och frivilliga gåvor från askersundarna själva. Hur detta gick till är en historia i sig.

Synpunkter

Folke Dahlbergs brunnsfontän har återinvigts vid flera tillfällen. Dels vid 350-årsdagen av stadens födelse, dels vid 100-årsdagen av Folke Dahlbergs födelse. I samband med dessa evenemang har resonemang förts kring drift och underhåll av konstverket.

Askersunds kommun brukar fira vårens ankomst genom att fylla brunnen med vatten och göra i ordning inför sommaren. Flera påpekanden om bristande underhåll och

sedan länge den felaktiga färgen på insidan, har gjorts genom åren. Vid invigningen, jubileumsåret 1943, var brunnens insidor troligen svarta beroende på den nödvändiga tjära som användes för att få brunnen vattentät. När tjärmålningen härdat klart, målades brunnens insidor i en mörk färg för att svara mot Folke Dahlbergs bild av Vätterns vattenyta. Senare genom åren har färgvalet varit mörkt grönt, för att i dagens läge vara ljusblått. Man kan fortfarande se fläckar av mörkgröna ytor där den ljusblå färgen flagnat. Detta färgval är felaktigt och förtar den konstnärliga syn och vision som Folke Dahlberg vill förmedla till oss.

Brunnens botten har nu fått tre svarta strålkastare med tillhörande svarta ledningar. Folke Dahlbergs idé om Vätterns mörka och mystiska vattendjup är därmed helt borta. Nu även om natten. Om man målar simhallsblått och lägger i strålkastare så blir ju det första intrycket inte den förväntade konsten. Den ljusa ytan exponerar dessutom smuts som fastnar på brunnsväggarna och därmed förtar mycket av upplevelsen.

Säkerheten och att "dricka brunn"

De senaste somrarna har bjudit på mycket varmt och soligt väder. Förra året kunde man se små barn svalkade sig och lekte i brunnen eller sprang på granitplattorna som ligger som krön runt brunnen. Ibland utan tillsyn. De nya attributen, färgvalet och belysningen, gör att konstverket i Torgparken inte uppfattas som konst utan som en möjlig lekplats. Brunnen är inte tänkt som en sådan, vare sig i materialval, utformning eller funktion. Under sommartider innebär det också att restauranger erbjuder utomhusservering i omedelbar närhet. Vad detta kan innebära säkerhetsmässigt måste tas i beaktande.

Förslag

Jag hade förväntat mig att brunnsfontänen inför varje säsong gjordes ren, vid behov målades om och fylldes med vatten. I år missades mycket av detta underhåll.

1. En underhållsplan föreslås utformas som tar hänsyn till i första hand det konstnärliga värdet och den kulturhistoria som är knuten till konstverket. Även hur man får utnyttja konstverket i annat syfte. Inga juldekorationer.
2. Brunnens insidor ges rätt färg. Redan nu bör belysningen och tillhörande ledningar tas bort.
3. Det finns en informationsplatta i mässing på en av yttersidorna som berättar lite om konstverket. Placeringen gör det svårt att läsa vad som står. Se över texten och montera textplattan väl synlig högre upp eller på någon av krönplattorna.

Slutord

Askersunds kommun har fått förtroendet att visa upp konst och visa Folke Dahlbergs böcker genom föreningen Folke Dahlberg Sällskapets samlingar i Hantverkshuset. Flera tjänsterum i Rådhuset har hans konst på väggarna. Det vore därför hedrande för Folke Dahlberg och för alla dåtida och nutida inblandade att visar respekt för ett viktigt konstverk, och som ursprungligen har bekostats av Askersunds innevånare, genom att tillmötesgå förslagen snarast och så långt det är möjligt.

Mats Bergman

